

## Archeologienota: De geplande verkaveling aan de Kalverbosstraat te Heusden (gem. Destelbergen)



Julie Van Roy

**Archeologienota: De geplande verkaveling aan de  
Kalverbosstraat te Heusden (gem. Destelbergen)**

**Julie Van Roy**

Tienen, 2025  
Studiebureau Archeologie bv



## Colofon

Archeologienota: De geplande verkaveling aan de Kalverbosstraat te Heusden (gem. Destelbergen)

<b>Projectleiding:</b>	Annelies De Raymaeker & Vanessa Vander Ginst
<b>Erkend archeoloog:</b>	Julie Van Roy
<b>Auteurs:</b>	Julie Van Roy
<b>Foto's en tekeningen:</b>	Studiebureau Archeologie bv (tenzij anders vermeld)
<b>Plannen en kaarten:</b>	Onderliggende kaartlaag: <a href="http://www.geopunt.be">www.geopunt.be</a> ; <a href="http://www.dov.vlaanderen.be">www.dov.vlaanderen.be</a> of <a href="http://www.agiv.be">www.agiv.be</a> (tenzij anders vermeld)

Op alle teksten, foto's en tekeningen geldt een auteursrecht. Zonder voorafgaandelijke schriftelijke toestemming van Studiebureau Archeologie bv mag niets uit deze uitgave worden vermenigvuldigd, bewerkt en/of openbaar gemaakt, hetzij door middel van webpublicatie, druk, fotokopie, microfilm of op welke andere wijze ook.

Studiebureau Archeologie bv  
Bietenweg 20  
3300 Tienen  
[www.studiebureau-archeologie.be](http://www.studiebureau-archeologie.be)  
[info@studiebureau-archeologie.be](mailto:info@studiebureau-archeologie.be)  
tel: 0474/58.77.85

©2025, Studiebureau Archeologie bv

## **Inhoudsopgave**

<b>Hoofdstuk 1 Bureauonderzoek</b>	<b>2</b>
1.1 Beschrijvend gedeelte	2
1.1.1 Administratieve gegevens	2
1.1.2 Archeologische voorkennis	4
1.1.3 Onderzoeksopdracht	4
1.1.4 Beschrijving geplande werken	5
1.1.5 Werkwijze	8
1.2 Assessmentrapport	10
1.2.1 Landschappelijke ligging van het projectgebied	10
1.2.2 Historische beschrijving van het projectgebied	16
1.2.3 Archeologisch kader van het projectgebied	24
1.2.4 Datering en interpretatie van het onderzochte gebied	28
1.2.5 Synthese	29
<b>Hoofdstuk 2 Programma van maatregelen</b>	<b>31</b>
2.1 Administratieve gegevens	31
2.2 Gemotiveerd advies	33
2.3 Programma van maatregelen voor uitgesteld vooronderzoek	34
2.3.1 Onderzoekstechnieken landschappelijk bodemonderzoek	39
2.3.2 Onderzoekstechnieken verkennend archeologisch booronderzoek	40
2.3.3 Onderzoekstechnieken waarderend archeologisch booronderzoek	42
2.3.4 Onderzoekstechnieken proefputten i.f.v. artefactenvindplaatsen uit de steentijd	44
2.3.5 Onderzoekstechnieken proefsleuven	44
2.3.6 Voorziene afwijkingen ten aanzien van de Code van Goede Praktijk	46
2.3.7 Noodzakelijke maatregelen voor de bescherming van archeologisch erfgoed	46
<b>Bibliografie</b>	<b>47</b>

## Hoofdstuk 1 Bureauonderzoek

### 1.1 Beschrijvend gedeelte

#### 1.1.1 Administratieve gegevens

<b>Projectcode:</b>	<b>2025H244</b>
<b>Aanleiding:</b>	De archeologienota werd opgemaakt in het kader van een aanvraag voor het bekomen van een omgevingsvergunning voor het verkavelen van gronden. Het projectgebied omvat een oppervlakte van ca. 22 699 m <sup>2</sup> . <sup>1</sup> Daarmee valt de vergunningsaanvraag binnen de aanvragen waarbij de perceelsoppervlakte 3000 m <sup>2</sup> of meer bedraagt en de totale oppervlakte van de geplande werken 1000 m <sup>2</sup> of meer bedraagt. (Onroerenderfgoeddecreet van 12 juli 2013, het Onroerenderfgoedbesluit van 16 mei 2014 en de Code van Goede Praktijk).
<b>Erkend archeoloog:</b>	Julie Van Roy OE/ERK/Archeoloog/2021/00015  Studiebureau Archeologie bv, OE/ERK/Archeoloog/2015/00002
<b>Locatie:</b>	Heusden (gem. Destelbergen), Kalverbosstraat z.n. (fig. 1.1 en 1.2) Bounding box: punt 1: x = 110 095, y = 189 353 punt 2: x = 114 401, y = 189 548 Gemeente Destelbergen 4 AFD/Heusden 1, Sectie D, percelen 60L, 63H (deel), 64d, 64g, 66X, 68W, 71E5 en 71F5.
<b>Relevante termen:</b>	Bureauonderzoek, buitengebied
<b>Bebouwde zones:</b>	Er zijn twee grote vijvers aanwezig op het projectgebied. Percelen 64D en 68W zijn bebouwd.

<sup>1</sup> De perceelsgrens zoals men ze vindt op het kadasterplan, geopunt en GRB is juridisch niet de correcte begrenzing. Het lijkt dus alsof een deel van perceel 70P tot het projectgebied behoort maar dit is niet zo. Het kadaster werd reeds verschillende malen bijgewerkt na opmetingen door landmeter-experten, maar is op heden nog steeds niet volledig correct.

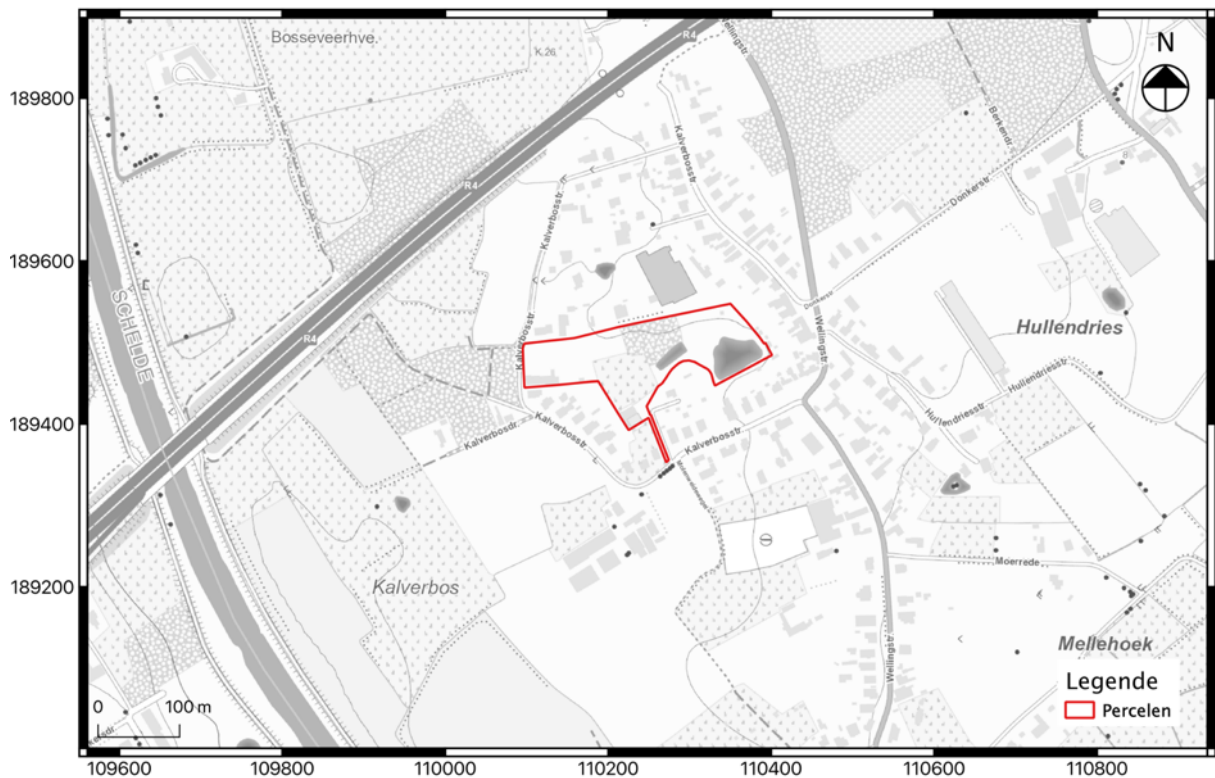


Fig. 1.1: Uittreksel van de topografische kaart met situering van het projectgebied (©Databank Ondergrond Vlaanderen).

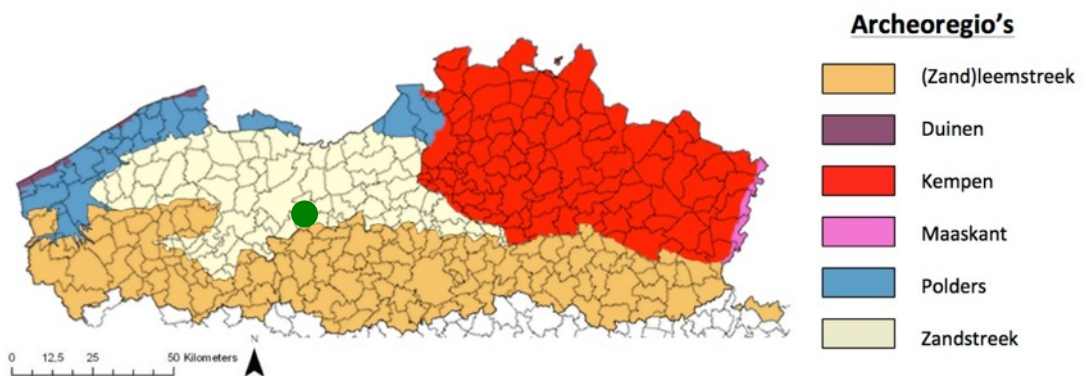


Fig. 1.2: Situering van het projectgebied binnen de verschillende Vlaamse archeoregio's.<sup>2</sup>

<sup>2</sup> <https://onderzoeksbalans.onroerendergoed.be/onderzoeksbalans/archeologie>

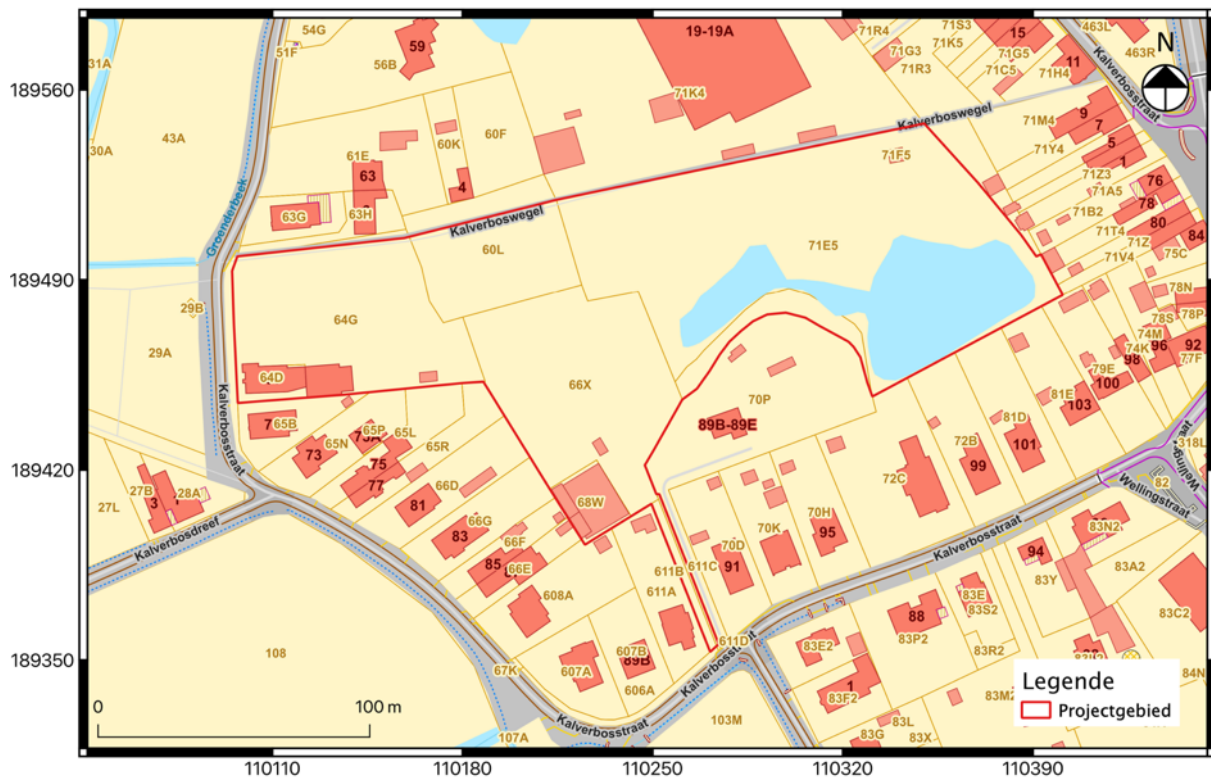


Fig. 1.3: Uittreksel van het kadastrale plan met situering van het projectgebied (©CADGIS).

### 1.1.2 Archeologische voorkennis

Er werd voor dit project reeds een archeologienota opgemaakt in 2024 (ID 28 365). De geplande werken blijven grotendeels gelijk. Er werden enkel een paar kleine aanpassingen gemaakt aan de interne indeling van de verkaveling. Aangezien er conform de archeologische wetgeving bij een verkaveling toch sowieso wordt uitgegaan van een totale verstoring van het terrein, heeft dit geen impact op het eerder advies tot vervolgonderzoek uit 2024.

### 1.1.3 Onderzoeksopdracht

Het archeologisch vooronderzoek beoogt vast te stellen of er een archeologische site aanwezig is op een terrein, wat de karakteristieken en de bewaringstoestand van deze site zijn, wat haar relatie is met het landschap, welke waarde ze heeft, en hoe ermee moet omgegaan worden in het kader van bodemingrepen.

De Code Goede Praktijk draagt een aantal mogelijke fasen aan, opgedeeld in prospectie zonder ingreep in de bodem (bureaustudie, landschappelijk bodemonderzoek, geofysisch onderzoek, veldkartering) en prospectie met ingreep in de bodem (verkennend archeologisch booronderzoek, waarderend archeologisch booronderzoek, proefsleuven en proefputten, proefputten in functie van steentijd

artefactensites). Na voltooiing van elke fase in het vooronderzoek wordt afgewogen of verder vooronderzoek noodzakelijk is en wat de aard van dat vooronderzoek is. Na iedere fase in het vooronderzoek volgt verder vooronderzoek, zonder ingreep in de bodem of met ingreep in de bodem, indien op basis van de reeds uitgevoerde fase(s) van het vooronderzoek onvoldoende informatie gegenereerd is om:

- de hoogstwaarschijnlijke afwezigheid van een archeologische site afdoende te staven.
- een gemotiveerde uitspraak te doen over het al dan niet moeten nemen van maatregelen.
- een plan van aanpak voor een archeologische opgraving op te maken.
- een plan van aanpak voor een behoud *in situ* op te maken.

De keuze van de methode voor verder vooronderzoek wordt gebaseerd op de volgende vier criteria, aangezien het doel van een archeologisch vooronderzoek immers is om met een minimum aan destructie van het archeologisch erfgoed bovenstaande informatie te kunnen leveren:

- Is het mogelijk deze methode toe te passen op dit terrein?
- Is het nuttig deze methode toe te passen op dit terrein?
- Is het overdreven schadelijk voor het bodemarchief deze methode toe te passen op dit terrein?
- Is het noodzakelijk deze methode toe te passen op dit terrein (kosten-batenanalyse)?

Vraagstelling:

- Kan de hoogstwaarschijnlijke afwezigheid van een archeologische site afdoende gestaafd worden?
- Zijn er archeologisch relevante sites aanwezig?
- Wat is het wetenschappelijk potentieel van de aanwezige sites?
- Moeten er bijkomende maatregelen genomen omwille van eventuele aanwezige sites?
- Maak een plan van aanpak op voor een eventueel vervolgonderzoek.
- Kunnen maatregelen voorgesteld worden voor een eventueel behoud *in situ* van een aanwezige archeologische site? Hoe kunnen deze maatregelen afgedwongen en gecontroleerd worden?

Randvoorwaarden:

Niet van toepassing.

#### 1.1.4 Beschrijving geplande werken

##### *Huidige situatie*

Op het projectgebied zijn twee grote vijvers aanwezig. Percelen 64D en 68W zijn bebouwd, maar het is niet gekend of deze gebouwen onderkelderde zijn of niet. In de noordoostelijke hoek staat een klein gebouw. Vermoedelijk is dit niet onderkelderde. Een groot deel van perceel 71E5 is bebost.



Fig. 1.4: Detail uit een luchtfoto van 2022 met aanduiding van het projectgebied.



Fig. 1.5: Plan bestaande toestand.

### Geplande werken<sup>3</sup>

De geplande werken voorzien in het verkavelen van het terrein. Er zullen 19 kavels voor bebouwing komen. Over het uitzicht van de bebouwing is nog niets gekend, maar vermits het om een verkaveling gaat, wordt uitgegaan van een totale versterking van de bodemopbouw. Er komt nieuwe wegenis langs de noordelijke grens van het projectgebied en dwars over de verkaveling als aansluiting op de Kalverbosstraat. De wegenis heeft een opbouw van ca. 62 cm, maar hieronder komt nog nieuwe riolering. Ter hoogte van de wegenis zullen nieuwe nutsleidingen worden ingegraven. De centrale (676 m<sup>2</sup>) en oostelijke vijver (3336 m<sup>2</sup>) blijven volledig behouden. De westelijke vijver (1233 m<sup>2</sup>) wordt gedeeltelijk gedempt en zal iets kleiner worden in het nieuwe ontwerp. Deze wordt verbonden met de centrale vijver. Langs de noordgrens van het terrein worden nieuwe bomen gepland. Een groot deel van de bestaande bomen zal ook behouden blijven.



Fig. 1.6: Inplantingsplan nieuwe toestand.

<sup>3</sup> Alle informatie met betrekking tot de geplande werken werd aangeleverd door de initiatiefnemer. Alle tot nu toe beschikbare informatie werd in de archeologienota opgenomen.

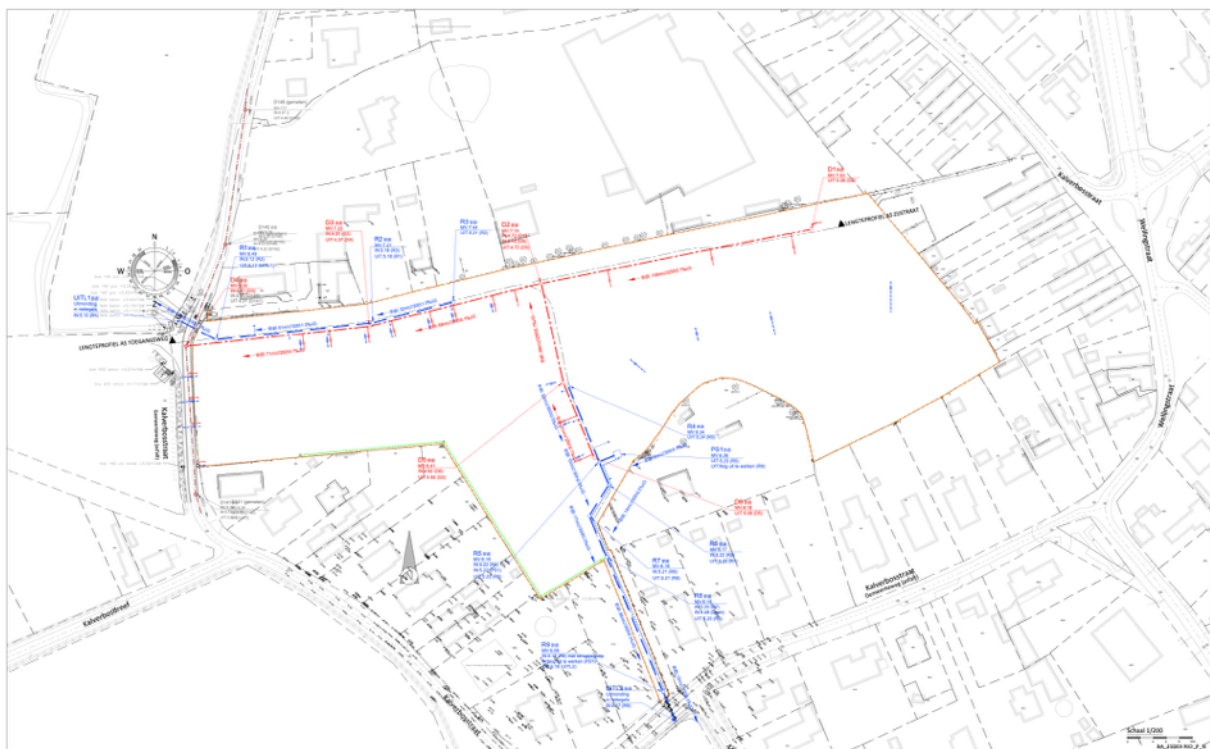


Fig. 1.7: Rioleringsplan.

### 1.1.5 Werkwijze

Voor het bureauonderzoek zijn de aardkundige gegevens (o.a. digitale hoogtemodellen) van het onderzoeksgebied verzameld op basis van online ter beschikking gestelde data.<sup>4</sup> Verder werden de topografische kaart van België, de tertiair geologische kaart, de quartair geologische kaart, de bodemkaart, het kadasterplan en luchtfoto's geraadpleegd. Een geomorfologische kaart werd niet geraadpleegd, vermits deze niet beschikbaar is voor het projectgebied. Al deze plannen – online beschikbaar via Geopunt Vlaanderen en het Nationaal geografisch Instituut van België – werden verder bewerkt tot publicatieplannen met behulp van de software QGIS.

Van het tot nu toe uitgevoerde historisch en heemkundig onderzoek is een status quaestionis opgemaakt met betrekking tot het onderzoeksgebied op basis van de beschikbare publicaties en de digitale Inventaris van het Bouwkundig Erfgoed van Onroerend Erfgoed.<sup>5</sup>

Het historisch kaartmateriaal (Ferraris, Atlas der Buurtwegen, Vandermaelen, topografische kaarten) is georeferereerd geraadpleegd via het geoportaal van het agentschap Onroerend Erfgoed. Aan de hand van het historisch kaartmateriaal, in combinatie met luchtfotografie, is nagegaan hoe het grondgebruik gedurende de laatste eeuwen op en rond het projectgebied evolueerde. Deze informatie

<sup>4</sup> [www.dov.vlaanderen.be](http://www.dov.vlaanderen.be)

<sup>5</sup> <https://inventaris.onroerenderfgoed.be/>

---

kan een impact hebben op de kwaliteit van het eventueel aanwezige bodemarchief en de bewaring ervan.

Bijkomend archiefonderzoek is niet uitgevoerd omdat uit de analyse van het historisch kaartmateriaal geen grondgebruik naar voren komt dat dit noodzakelijk maakt. Een grondige studie van de beschikbare archivalische bronnen kan wel bijkomend informatie aandragen voor de middeleeuwse geschiedenis van het onderzoeksgebied, maar een dergelijk onderzoek is van een dusdanige omvang dat dit niet past binnen een archeologienota. Om een overzicht van de archeologie in de omgeving te creëren, is gebruik gemaakt van de gegevens uit de Centraal Archeologische Inventaris, beschikbare archeologienota's en publicaties.

## **1.2 Assessmentrapport**

### **1.2.1 Landschappelijke ligging van het projectgebied**

Deze paragraaf overloopt kort de landschappelijke context van het projectgebied, met aandacht voor de aardkundige en hydrografische situering, de fysisch-geografische context en bodemgesteldheid.

Het projectgebied ligt in Heusden, een deelgemeente van Destelbergen. Het terrein ligt ten zuiden van het dorpscentrum in een landelijke omgeving. Het reliëf in de omgeving is sterk beïnvloed door de aanwezigheid van de Zeeschelde op ca. 420 m ten zuidwesten van het terrein. Het terrein zelf is relatief vlak met hoogtewaarden die schommelen tussen 6,1 en 7,5 m TAW. De vallei van de Schelde maakt deel uit van de Vlaamse vallei. De Vlaamse Vallei, alsook haar vertakkingen, vormt een complex van deels bedolven pleistocene thalwegen die in opeenvolgende fasen tot diep in het substraat ingesneden werden en tussendoor met oud- quartair-, eemiaan- en weichseliaanafzettingen opgevuld werden. Het huidig oppervlak valt samen met het topvlak van de laatste fluvioperiglaciale weichseliaanafzettingen. Op het einde van het Weichseliaan en doorheen het Holoceen werd dit oppervlak ingesneden door de rivieren en tot laagter-ras in reliëf gesteld. Het jong alluvium heeft deze vroeg - holocene dalen gedeeltelijk opgevuld. De holocene alluviale valleien vertoonden een sterk meanderend karakter, zowel voor de Leie als voor de Schelde. Deze werden echter kunstmatig rechtgetrokken bij de optimalisering van de bevaarbaarheid van de Schelde. De verdere ontwikkeling van oostwaartse afstroming via de Schelde tijdens het Holoceen vindt waarschijnlijk zijn oorzaak in de noordelijke afdamming van de naar het noorden afvloeiende pre - holocene Schelde door de vorming van de noordelijk gelegen dekzandruggen. Hierdoor ontwikkelde de Schelde een nieuwe weg in het fluvioperiglaciaal laagterras. In de Vlaamse Vallei komt op dit laagterras een microreliëf voor, dat vooral bij de afzetting van de eolische dek-zanden (zeer lokaal op het kaartblad Gent) en boreale stuifzanden (duinen) gevormd is, maar ook elementen omvat die van de verwilderde fluvioperiglaciale pre-holocene dalbodem overgeërfd zijn (donken). Deze morfologische eenheden kunnen verschillende meters boven het reliëf uitsteken (duinen te Sint-Martens-Latem en Heusden, de Zandberg te Berlare). De topografie van de Vlaamse Vallei weerspiegelt soms ook de aanwezigheid van bedolven tertiaire getuigenheuvels. Dit is onder andere het geval te Laarne en Heusden. Deze welvingen zijn soms nog benadrukt door de aanwezigheid van stuifzandaccumulaties.<sup>6</sup>

---

<sup>6</sup> Haecon & De Moor 2000, 6.

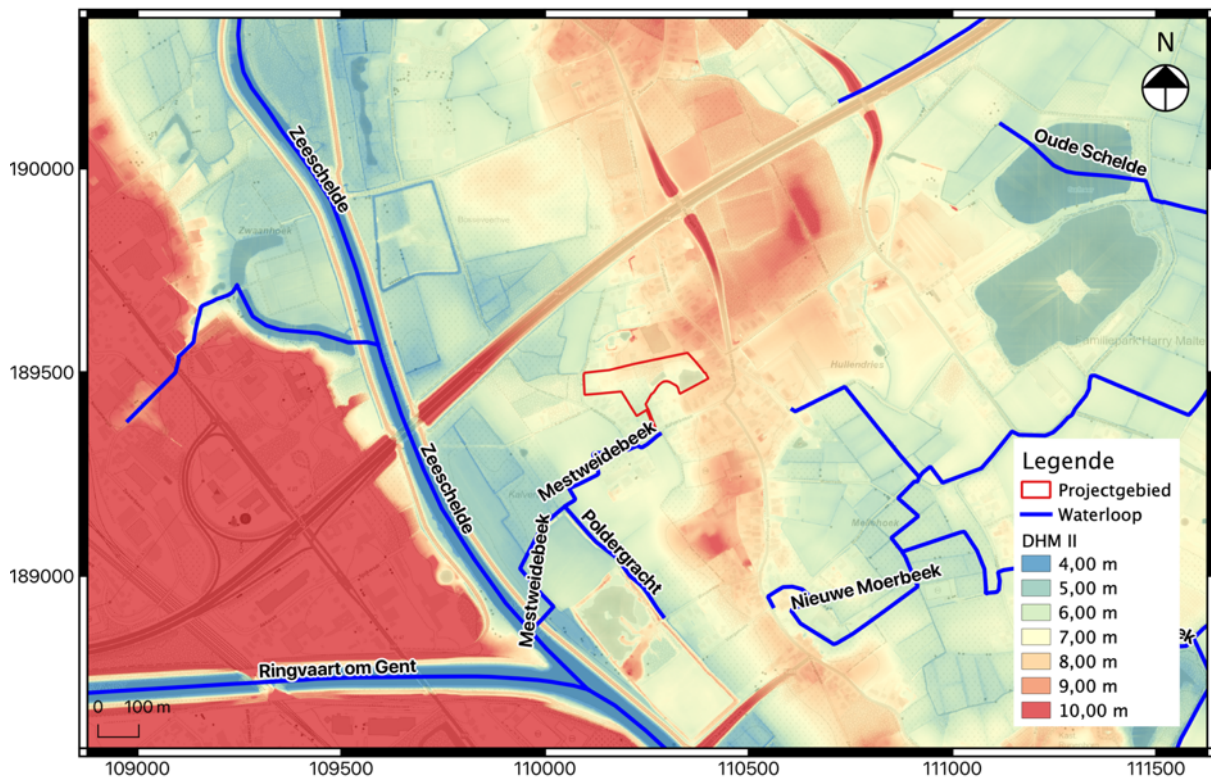


Fig. 1.8: Uittreksel uit het digitaal hoogtemodel met aanduiding van het projectgebied.

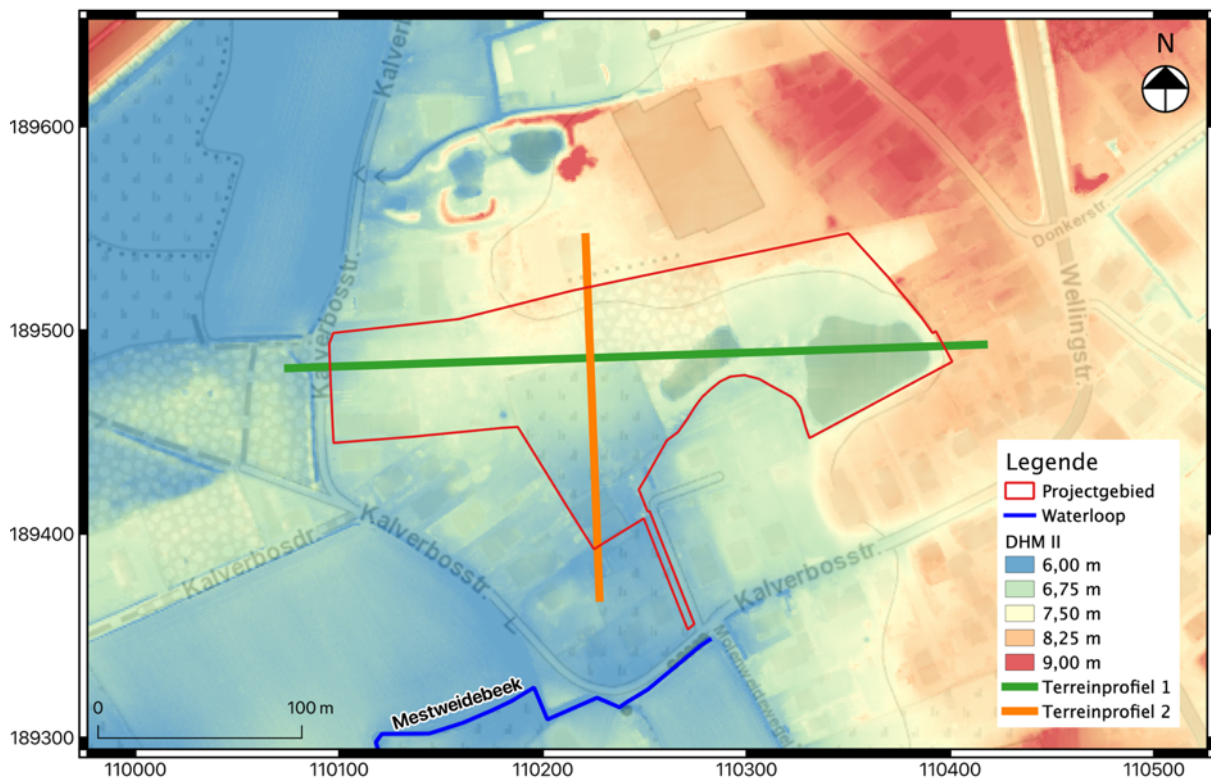


Fig. 1.9: Detail uit het digitaal hoogtemodel met aanduiding van het projectgebied en de terreinprofielen.

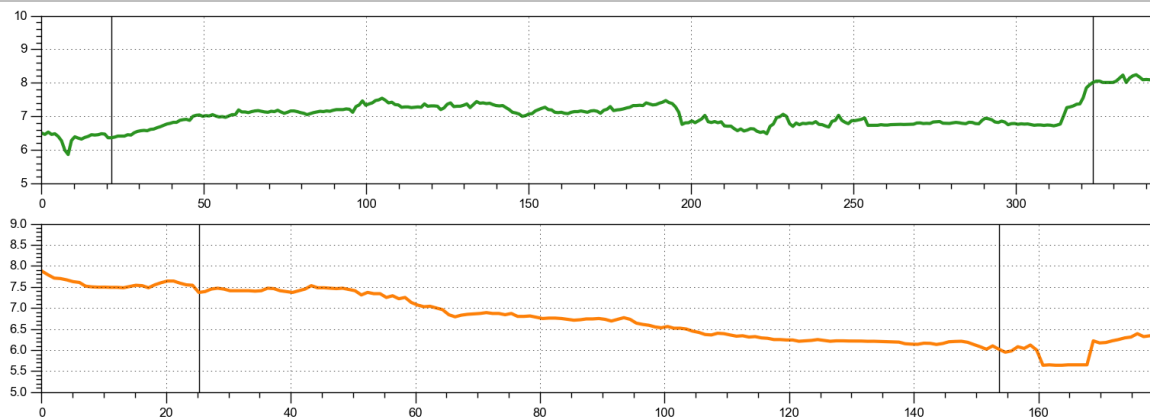


Fig. 1.10: Hoogteverloop ter hoogte van het projectgebied van west naar oost (groen) en van noord naar zuid (oranje).

De tertiair geologische kaart toont aan dat de ondergrond ter hoogte van het projectgebied wordt gevormd door de Formatie van Gentbrugge en meerbepaald het Lid van Vlierzele (vroeg-eoceen, ca. 54,8 - 49 Ma). Het lid is opgebouwd uit groen tot grijsgroen fijn zand, dat soms kleihoudend is. Plaatselijk komen dunne zandsteenbankjes voor. Het zand is ook glauconiet- en glimmerhoudend. Volgens de quartairdiktekaart bevindt het tertiair substraat zich op een diepte tussen ca. 9 – 10 m.

Op de quartair geologische kaart ligt het projectgebied op de overgang van een zone met code 3 naar 3a. Code 3 staat voor eolische afzettingen (zand tot silt) van het weichseliaan (laat-pleistoceen) of het vroeg-holoceen. Deze kunnen voorkomen samen met of vervangen worden door quartaire hellingsafzettingen. Onderaan de sequentie zitten fluviatiele afzettingen van het weichseliaan (laat-pleistoceen). De quartairprofieltypenkaart bevestigt dit. Het uiterste westen van het projectgebied ligt nog net in de Scheldevallei (kFGv), terwijl de rest van het terrein op de flank ligt (FGv). De code kFGv verwijst naar lemige tot zware alluviale klei van het holoceen. Hieronder zit een fluvio en periglaciaal zandig facies uit het weichseliaan. Helemaal onderaan komt valleibodemgrind voor. Code FGv komt hiermee overeen, maar de alluviale afzettingen ontbreken.

Op de bodemkaart ligt het projectgebied ter hoogte van Zbp-, Zbh- en Zch-gronden. Zbp-bodems zijn droge, niet gleyige zandbodems zonder profielontwikkeling. Zbh- en zch-gronden zijn droge tot matig droge zandbodems met een verbrokkelde ijzer en/of humus B-horizont.

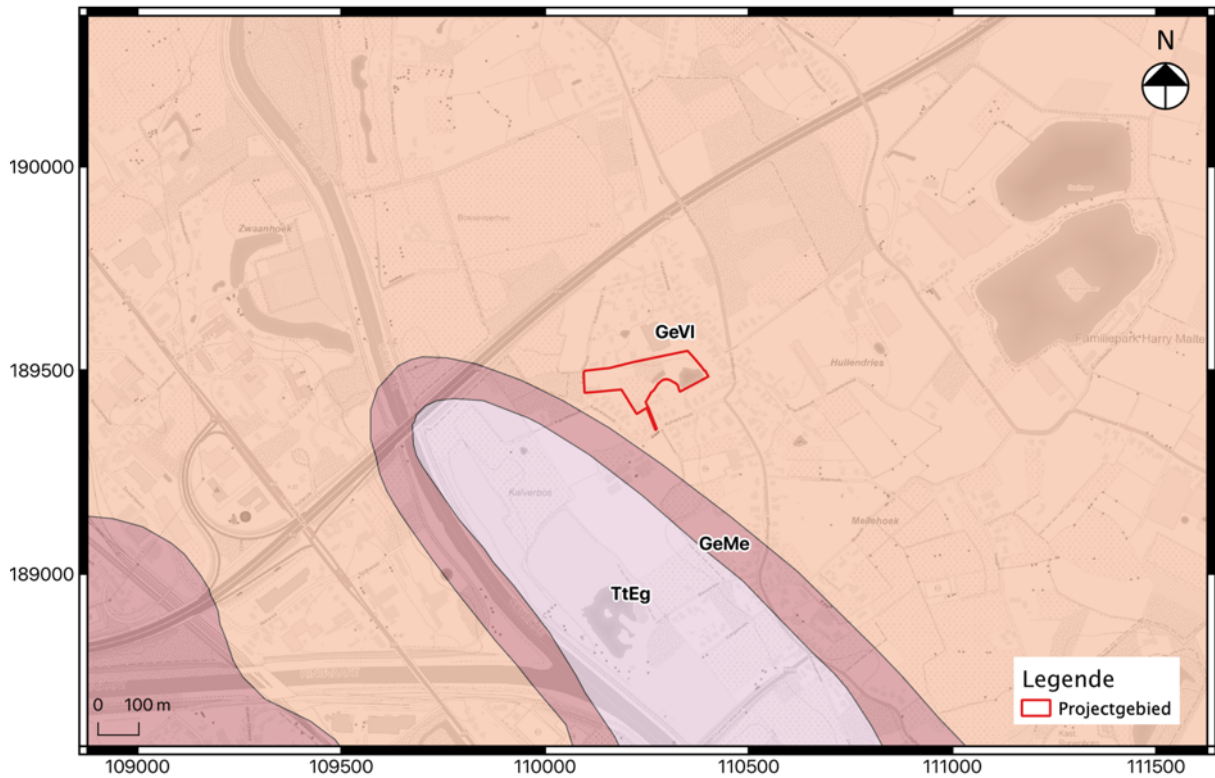


Fig. 1.11: Uittreksel uit de tertiair geologische kaart met aanduiding van het projectgebied.

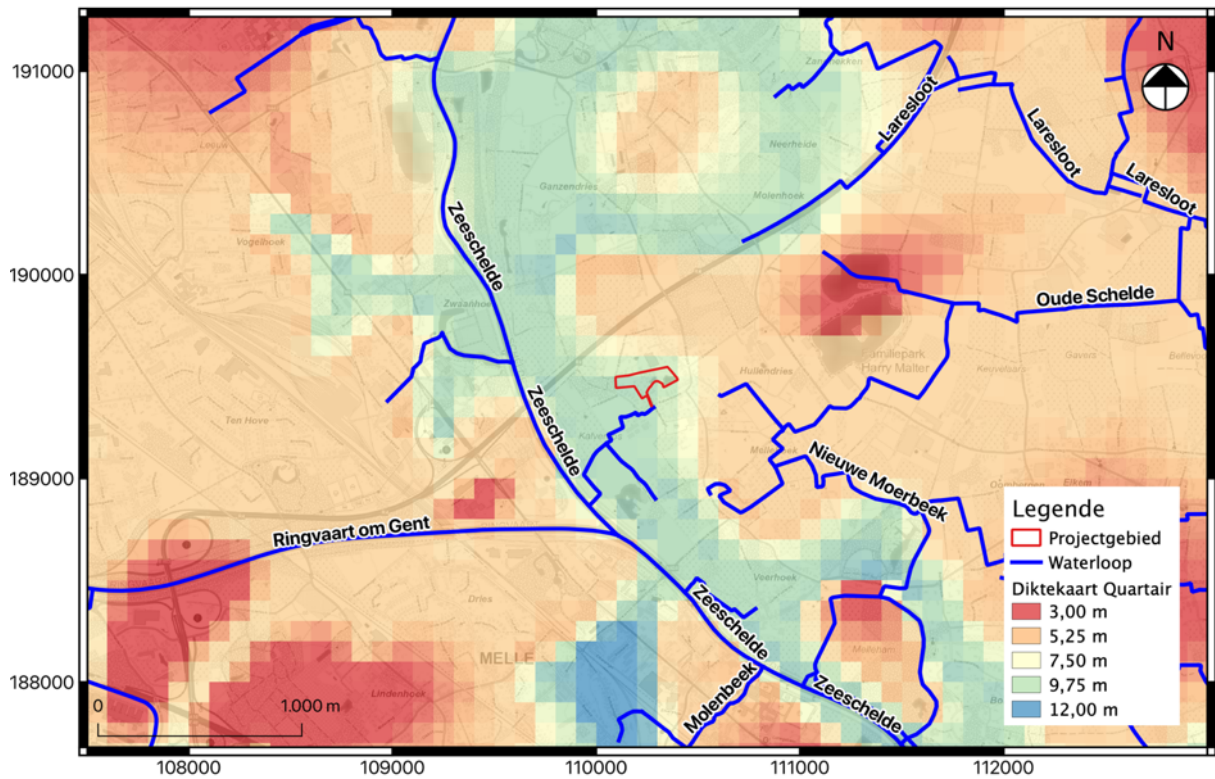


Fig. 1.12: Uittreksel uit de quartairdiktekaart met aanduiding van het projectgebied.

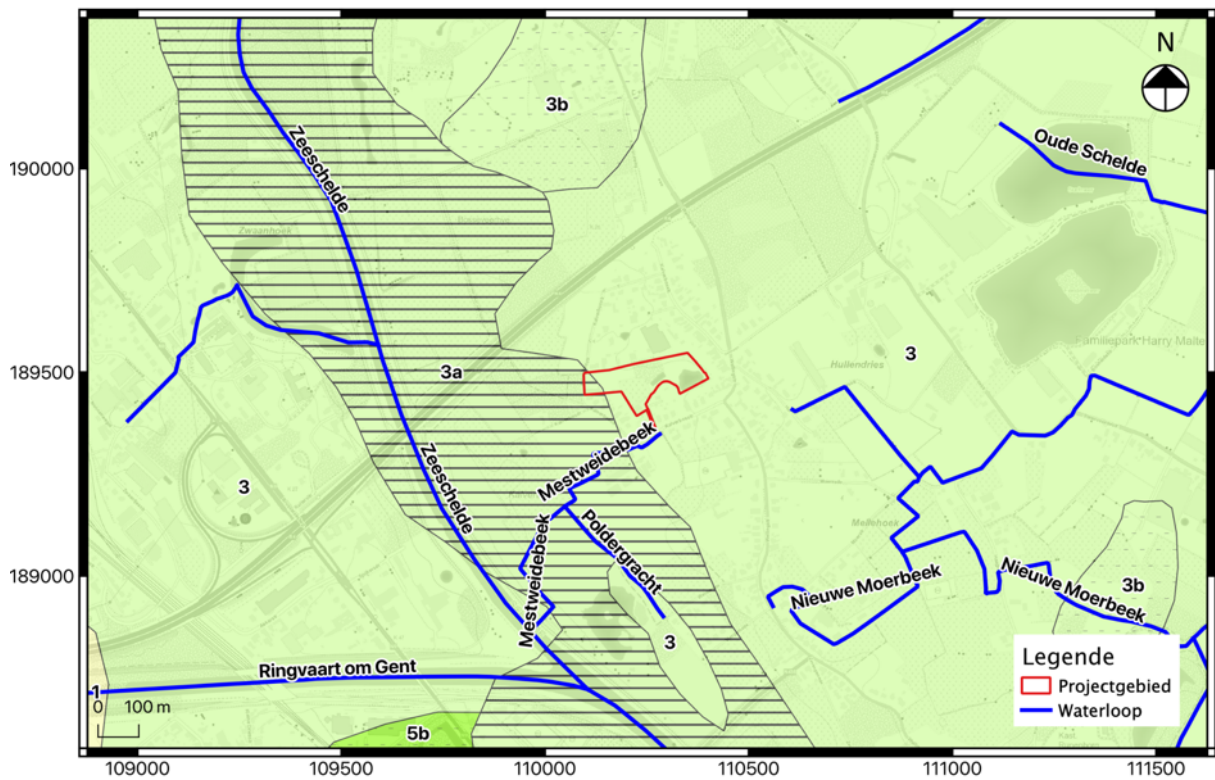


Fig. 1.13: Uittreksel uit de quartair geologische kaart met aanduiding van het projectgebied.

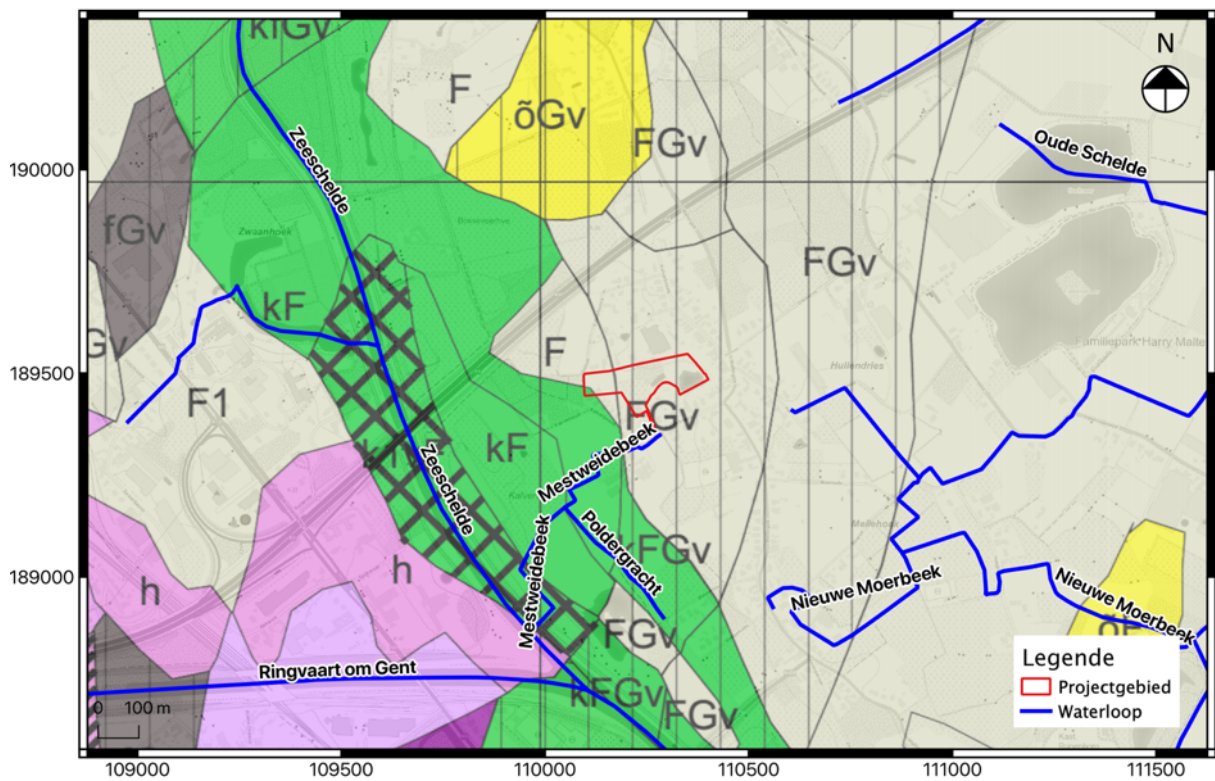


Fig. 1.14: Uittreksel uit de quartairprofieltypekaart met aanduiding van het projectgebied.



## 1.2.2 Historische beschrijving van het projectgebied

### *Algemeen*

Toevallige bodemvondsten, waaronder dierlijke en menselijke beenderen, bewerkte stenen en bronzen werktuigen, wijzen op bewoning te Heusden in de prehistorische tijd (neolithicum en bronstijd). De recentste etymologische verklaring van Heusden ondersteunt de veronderstelling dat minstens in het 1<sup>ste</sup> millennium v.C. nederzettingen in de gemeente aanwezig waren. Heusden zou namelijk afkomstig zijn van "Kusidhinion", een prehistorische nederzettingsnaam afgeleid van de persoonsnaam "Kusidhinos". De oudste vermelding "Husdine" dateert van tussen 1019 en 1030. Abt Othelbold deelde in dit document mee dat Heusden voor de Noormannentijd aan Sint-Baafsabdij zou hebben toebehoord. Nadien kwam Heusden toe aan eigen heren.

Uit graafwerken, onder meer naar aanleiding van de aanleg van R4 en E17, en daaruit voortkomende vondsten zou blijken dat de oudste middeleeuwse landbouwnederzettingen voornamelijk in de nabijheid van de Schelde gesitueerd waren: een eerste groep in het zuidwesten tot aan de Melhoek met sporen van nederzettingen uit de Gallo-Romeinse, de Frankische en vroegmiddeleeuwse periode. Een tweede belangrijker woonkern was gelegen in de Damvallei aan de oude Scheldemeander in het noorden van de gemeente, waar het kasteel van Heusden of "Heusdongen" tot stand kwam, toebehorende aan de heren van Heusden en burggraven van Gent. Kasteel en woonkern verloren echter aan belang en verdwenen na de 14<sup>de</sup> eeuw. De oudste bekende heer van Heusden was Anselm (1067). In 1212 huwde Beatrix van Heusden met Zeger III burggraaf van Gent, waardoor de burggraven van Gent tevens heren van Heusden werden. De zetel van het burggraafschap Gent werd overgeplaatst naar de burcht te Heusden. Samen met de burggraaf van Brugge, Jan van Nevele, nam Zeger III een tijdlang het regentschap waar over het graafschap Vlaanderen voor Boudewijn IX. Door zijn fransgezindheid kwam hij echter in conflict met graaf Ferrand van Portugal. In 1280 gingen de bezittingen en rechten van de burggraven van Gent over naar het huis van Zottegem. In 1299 stond Hugo van Zottegem het burggraafschap af aan Robrecht van Béthune. Sindsdien was de naam burggraaf nog slechts een eretitel van de heren van Heusden. De heerlijkheid Heusden kwam opeenvolgend aan het huis van Antoing, van Melun (1327-1715) en van Rohan (1715-1790). Tot het eind van het Ancien Regime behoorde de heerlijkheid Heusden toe aan de burggraven van Gent en hing af van de kasselrij van de Oudburg van Gent.

Het leenhof van het burggraafschap Gent te Heusden bezat de drie graden van justitie en was samengesteld uit een baljuw, een meier, een prater en zeven schepenen. De vierschaar van het leenhof zetelde in open lucht op de "Vortendries". Van de heerlijkheden en lenen die afhingen van het burggraafschap was "ter Kerchove" het voornaamste. Een aantal andere heerlijkheden en lenen te Heusden hingen rechtstreeks af van de Oudburg van Gent, onder meer "Ertbuur" en "ten Durpe". De heerlijkheid "ten Durpe" zou teruggaan op de "villa Hemthorp" waarvan reeds sprake in een document uit de 11<sup>de</sup> eeuw. Vandaar de veronderstelling dat er, afgezien van de nederzetting bij de burcht van

de heren van Heusden die als woonkern trouwens later verdween, een tweede belangrijke vroeg(?) -middeleeuwse nederzetting "Hemthorp" heeft bestaan op de wijk "Dorp", bij de Steenakkerstraat.

De huidige dorpskern ligt op een nog zichtbare verhevenheid naast de Schelde. De oude parochiekerk, waarvan de stichting minstens tot begin 12<sup>de</sup> eeuw zou opklimmen, lag aan de rand ervan, op een hoek van het nog steeds driehoekige dorpsplein. Vlak tegenover de kerk en de achterliggende kerkkouter, en een weinig ten noorden ervan aan de zogenaamd "Vortendries" (zie Steenakkerstraat) en ten noordoosten in de omgeving van de Aelmeersstraat aan de Scheldemeersen, lagen verscheidene heerlijke kastelen of hofsteden met walgracht vrij geconcentreerd bij elkaar. Daarnaast ontstonden verspreid in de gemeente nog verschillende gehuchten, de voornaamste met een dries (Berendries, Muizendries, Ganzendries, Hullendries) en/of een omgrachte hoeve die dikwijls terugging op een heerlijk kasteel. Ten zuidwesten van de huidige dorpskern, op gronden naast de Schelde, geschonken door Willem van Heusden, werd in 1247 de cisterciënzerinnenabdij Nieuwenbosch of Nonnenbosch opgericht. Dit belangrijk klooster bij het Bosseveer over de Schelde bezat nauwe banden met de Bijloke-abdij te Gent en kende hier een echte bloeiperiode. Na de verwoesting van de abdij in 1579 werd het klooster overgeplaatst naar Gent. Het klooster behield echter een nog bestaande pachthoeve bij de oude kloostersite. In de Scheldebocht bij de kloosterhoeve was in de 17<sup>de</sup> en 18<sup>de</sup> eeuw een fort gelegen dat deel uitmaakte van de verdedigingsgordel rond Gent.

Een deel van het grondgebied in het noordoosten van de gemeente op de wijk Ertbuer werd in 1921 afgestaan voor de oprichting van de gemeente Beervelde. De laatste decennia is Heusden geëvolueerd tot een woongemeente met sterke aangroei van villawijken en dalend aantal landbouwbedrijven. Het landelijk karakter wordt nog voornamelijk bepaald door de vele kasteelparken en tuinbouwbedrijven.<sup>7</sup>

### *Cartografisch*

De oudste kaart waarop Heusden is afgebeeld is een figuratieve kaart uit 1583. Het dorp is enkel als locatie aangeduid, maar interessant is dat op deze kaart de meanderende Schelde goed zichtbaar is. In hoeverre de kaart een accurate weergave is, is echter niet bekend. Op de 18<sup>de</sup>-eeuwse kaarten (Villaret en Ferraris) meandert de Schelde nog steeds door het landschap, zij het al minder sterk. Op de Ferrariskaart is te zien dat het projectgebied grotendeels bebost was of in gebruik als akker. Ter hoogte van wat nu perceel 68W is lijkt al een gebouw te hebben gestaan.

De 19<sup>de</sup>-eeuwse kaarten (Atlas der Buurtwegen, Popp-kaart en Vandermaelen) tonen al min of meer de huidige perceelsindeling. De voetweg langs de noordelijke projectgrens is nu ook aanwezig. Het projectgebied zelf is onbebouwd.

Tot het midden van de 20<sup>ste</sup> eeuw was er weinig verandering te merken op het projectgebied. Dit veranderde nadien met de aanleg van de drie vijvers. Rond deze periode verscheen ook de eerste bebouwing op het terrein. Luchtfoto's tonen ook aan dat perceel 64G intensief in gebruik was (serres?).

<sup>7</sup> <https://inventaris.onroerendergoed.be/themas/14202>

Achteraan op dit perceel was ook een kleine vijver aanwezig. Ergens rond 2008 werden deze bebouwing terug afgebroken. Tegen 2013 werd ook deze kleine vijver gedempt.



Fig. 1.16: Figuratieve kaart van 1583 (©Rijksarchief).

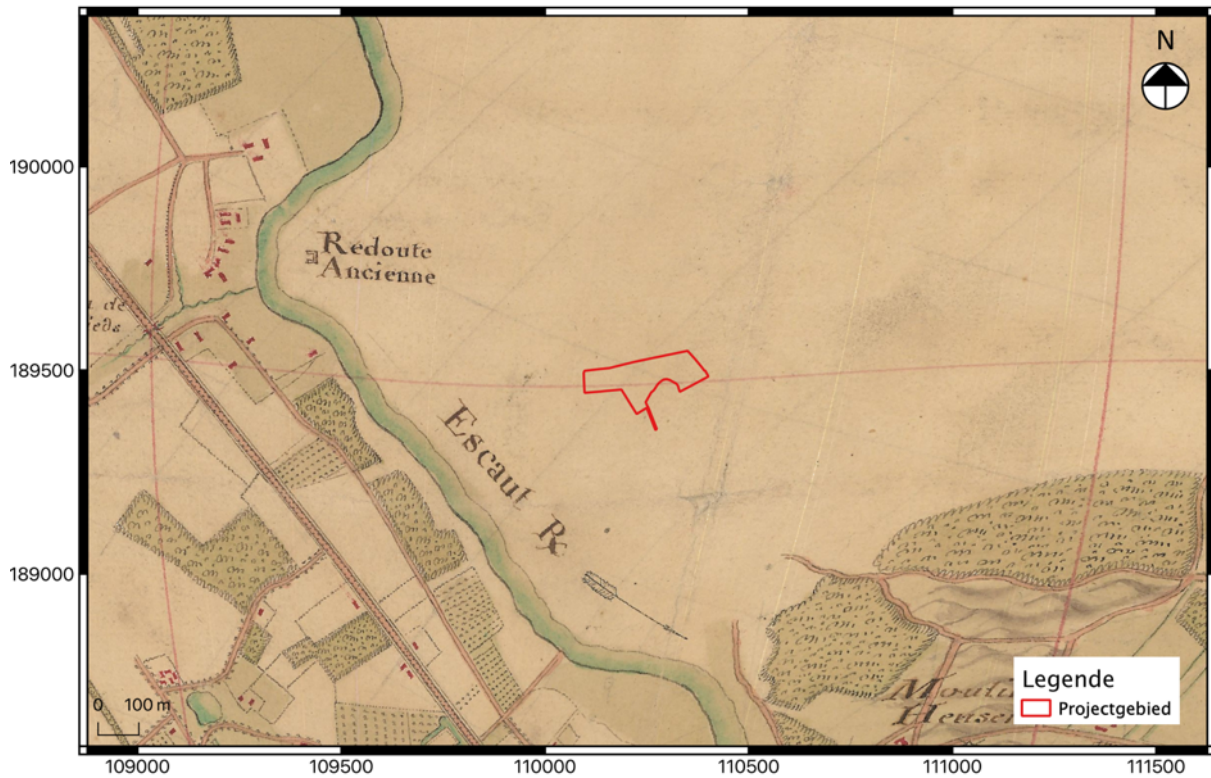


Fig. 1.17: Detail van de Villaretkaart (1745-1748) met aanduiding van het projectgebied.

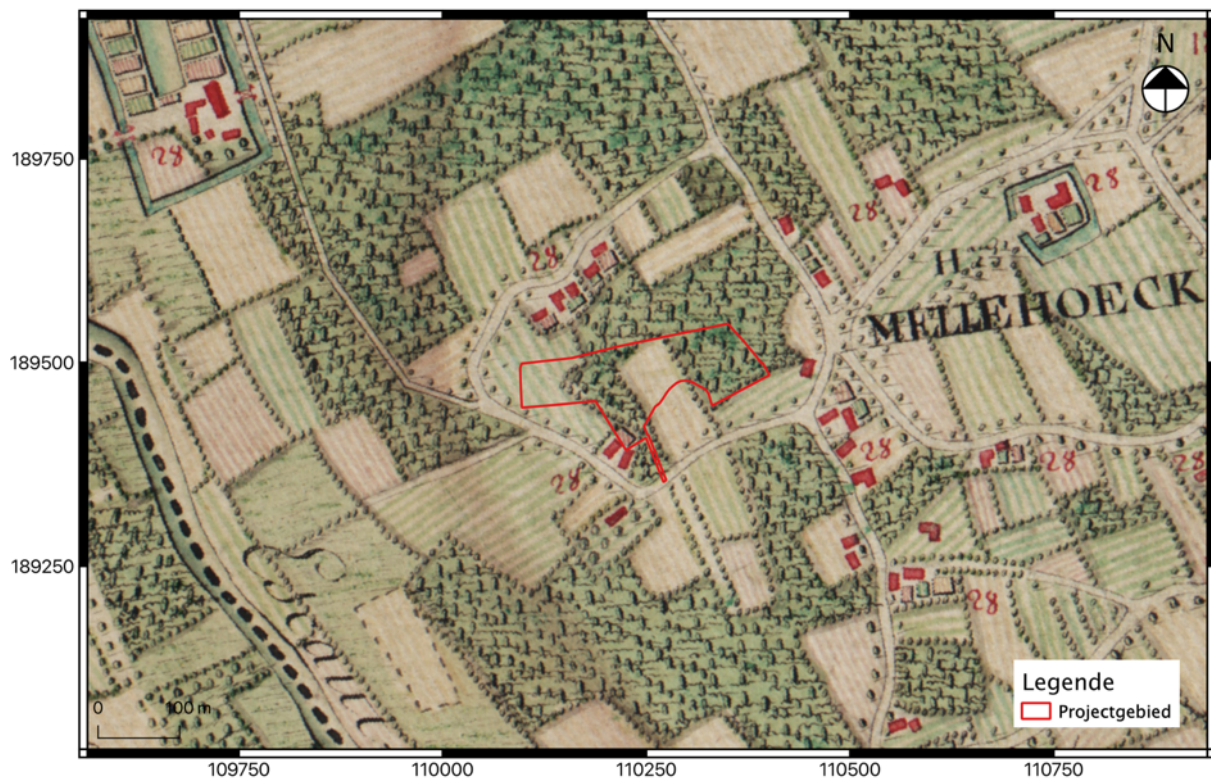


Fig. 1.18: Detail van de Ferrariskaart (ca. 1777) met aanduiding van het projectgebied.



Fig. 1.19: Detail van de Atlas der Buurtwegen (ca. 1840) met aanduiding van het projectgebied.

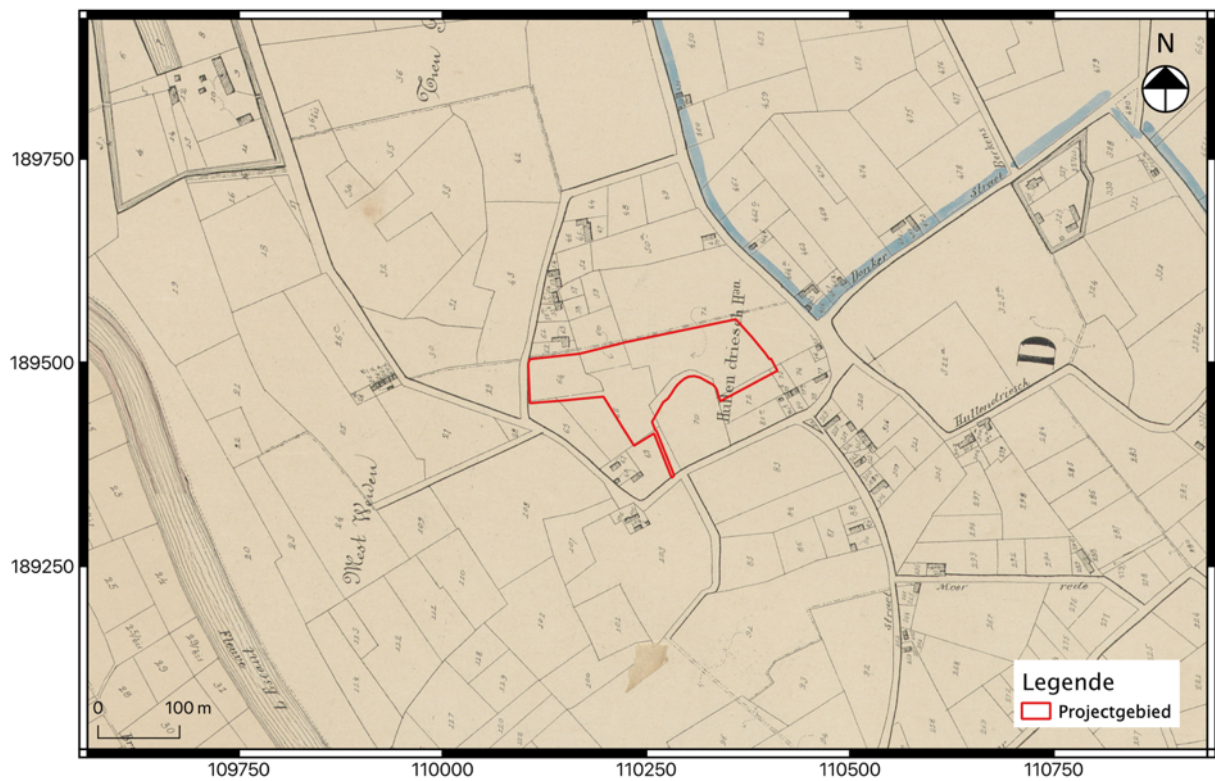


Fig. 1.20: Detail van de Popp-kaart (1842-1879) met aanduiding van het projectgebied.



Fig. 1.21: Detail van de Vandermaelenkaart (1846-1854) met aanduiding van het projectgebied.



Fig. 1.22: Detail uit een luchtfoto van 1971 met aanduiding van het projectgebied.



Fig. 1.23: Detail uit een luchtfoto van 1972-1979 met aanduiding van het projectgebied.



Fig. 1.24: Detail uit een luchtfoto van 2000-2003 met aanduiding van het projectgebied.



Fig. 1.25: Detail uit een luchtfoto van 2008-2011 met aanduiding van het projectgebied.



Fig. 1.26: Detail uit een luchtfoto van 2013 met aanduiding van het projectgebied.



Fig. 1.27: Detail uit een luchtfoto van 2022 met aanduiding van het projectgebied.

### 1.2.3 Archeologisch kader van het projectgebied

In de omgeving zijn al verschillende meldingen opgenomen in de Centraal Archeologische Inventaris (CAI). Deze zullen hieronder kort overlopen worden.

In de jaren 70 van vorige eeuw vond er archeologisch noodonderzoek plaats ter hoogte van de voormalige cisterciënzerabdij Nieuwenbos (CAI 32 579 en 157 070). Deze werd in het midden van de 13<sup>de</sup> eeuw gesticht door de kloosterlingen van Onze-Lieve-Vrouw ten Bos uit Lokeren. Het klooster floreerde, maar hier kwam abrupt een einde aan na de Beeldenstorm in 1579. De zusters trokken naar Gent om nooit meer terug te keren. De eerste archeologische ontdekkingen werden al in 1948 gedaan. Tijdens graafwerken in de boomgaard kwam een rijkelijke graftombe tevoorschijn. In 1957 werd nogmaals een graftombe ontdekt. Bij spitwerken in 1972 stootte men op grote bakstenen geglazuurde tegels en skeletresten. Voordien was dit ook al gebeurd, maar er werd toen nooit verder onderzoek uitgevoerd. Bij de noodopgraving in 1972 werd een drietal grafkelders gevonden, waarin meerdere bijzettingen waren gebeurd. Er kwamen ook een aantal kistbegravingen aan het licht.<sup>8</sup> In 1975 werd er nogmaals een opgraving uitgevoerd op het kloosterdomein. Er werden restanten van de toegangsweg en verschillende gebouwen ontdekt (CAI 32 065).<sup>9</sup>

<sup>8</sup> S.n. 1973.

<sup>9</sup> De Baets 1975.

Aan de Kruisdreef werden verschillende archeologische ontdekkingen gedaan. CAI 32 578 verwijst naar de Bosseveerhoeve, een voormalige pachthoeve van de abdij.<sup>10</sup> Op een aanpalend terrein (CAI 31 353) werd een laatmiddeleeuwse beer-/afvalput gevonden. De vondst van Romeins aardewerk wijst ook op vroegere menselijke aanwezigheid.

CAI 32 378 verwijst naar 'een zone met middeleeuwse sporen', maar meer informatie is hierover niet gekend. Ter hoogte van CAI 159 389 was een middeleeuwse site met walgracht gelegen, waarvan de gracht nu nog gedeeltelijk bewaard is. CAI 159 392 ligt ter hoogte van een 16<sup>de</sup>-eeuws lusthof. CAI 32 573 ligt aan de Spaanse Hoeve, een site met walgracht uit de nieuwe tijd. Ook aan CAI 32 580 was een site met walgracht gelegen. Het gaat mogelijk om een neerhof bij een verdwenen buitenplaats. Mogelijk werd deze opgericht op verzoek van de Nieuwenbosabdij. Ter hoogte van locatie 32 571 was mogelijk een motte gelegen. Midden op het domein zogenaamd "Kasteel Runenborg", ligt een kleiner en ouder kasteeltje, een voormalige omgrachte buitenplaats met vroegere aanhorigheden aan de straat. De benaming Runenborg verwijst echter naar een verdwenen oude hofstede "Ruynenburch" bij het Scheldeveer van Melle, niet precies te situeren in het huidige domein. Als volgt vermeld in een landboek: "...van den leengoede Ten Vryen Walle, gheseit den Ruynenburch, daerinne dat verheven ligt de mote, die rontomme bewalt is." Vlakbij zou ook een heuvel gelegen hebben die de naam "Wapenberch" droeg. Op een kaart van P.J. Benthuyts van 1732 komt nabij de hoek van de Haagstraat met D'Haenestraat nog een onbouwde site (motte?) met ringgracht voor waarschijnlijk van middeleeuwse oorsprong.<sup>11</sup>

CAI 158 406 verwijst naar de slag bij Melle uit 1745. Dat jaar vond in Melle een veldslag plaats tussen de Franse legers en de geallieerde troepen van Engeland, Oostenrijk en Holland. De geallieerden verloren en lieten op het slagveld 700 doden achter.<sup>12</sup>

In de omgeving zijn ook nog een aantal losse prospectievondsten opgenomen in de CAI.

- CAI 31 268: 9 afslagen en 1 kling uit de steentijd en fragmenten middeleeuws aardewerk
- CAI 31 271: fragment van een gepolijste bijl uit het neolithicum
- CAI 31 275: fragment van een gepolijste bijl en verbrijzelde boorden uit het neolithicum
- CAI 31 304: een duimnagelschrabber en een kling uit de steentijd
- CAI 31 349: concentratie lithisch materiaal uit de steentijd, 6 fragmenten van gepolijste bijlen en een concentratie Romeins aardewerk

<sup>10</sup> <https://inventaris.onroerendergoed.be/erfgoedobjecten/35918>

<sup>11</sup> <https://inventaris.onroerendergoed.be/erfgoedobjecten/35760>

<sup>12</sup> <https://www.landvanrode.be/melle.htm>; een kaart van de veldslag is te raadplegen via: [https://erfgoedbanklandvanrode.be/sites/landvanrode.colibreo.com/files/ca\\_object\\_representations\\_media\\_1\\_084\\_large.jpg](https://erfgoedbanklandvanrode.be/sites/landvanrode.colibreo.com/files/ca_object_representations_media_1_084_large.jpg)

In de omgeving werden voor verschillende terreinen (archeologie)nota's opgesteld.

- In 2017 onderzocht het VEC een terrein aan de Brusselsesteenweg te Melle aan de hand van landschappelijke boringen en proefsleuven (ID 4317). Het terrein had een potentieel voor zowel artefacten- als grondsporensites, maar bleek echter sterk verstoord te zijn en werd vrijgegeven.<sup>13</sup>
- Hembyse onderzocht in 2022 wel een terrein aan de Weiderede aan de hand van landschappelijke boringen en proefsleuven (ID 22 038, CAI 983 532). Er werden echter geen archeologische sporen aangetroffen en het terrein werd vrijgegeven.<sup>14</sup>
- In 2023 voerde Bart Bot Archeologie een proefsleuvenonderzoek uit aan de Yuccastraat in Melle (CAI 989 286). Op het terrein werden alleen restanten van 20<sup>ste</sup>-eeuwse serres aangetroffen. Het plangebied werd daarom vrijgegeven.<sup>15</sup>
- BAAC onderzocht in 2024 een terrein in Melle aan de hand van landschappelijke boringen (ID 30 277). Het terrein bleek grotendeels opgehoogd of verstoord, waardoor hier geen potentieel op archeologische kenniswinst was. Een deel van het terrein kon nog niet onderzocht worden en hier dient nog een vooronderzoek plaats te vinden.<sup>16</sup>
- Datzelfde jaar voerde All Archeo een proefsleuvenonderzoek uit aan Nederbroek te Heusden (ID 32 040). Er werden sporen aangetroffen die gelinkt zijn aan landindeling in de nieuwe en nieuwste tijd. Enkele houtskoolmeilers werden bemonsterd en deze stalen zullen nog verder onderzocht worden via natuurwetenschappelijk onderzoek. Aangezien hiermee het kennispotentieel van de site voldoende in kaart was gebracht, werd er geen advies tot een opgraving gegeven.<sup>17</sup>
- All Archeo onderzocht eveneens een terrein aan de Charles Lebonstraat aan de hand van landschappelijke boringen (ID 30 636). Het onderzoek toonde aan dat eventuele archeologische niveaus niet bedreigd werden door de geplande werken.<sup>18</sup>

De overige archeologienota's bleven beperkt tot een bureauonderzoek:

- ID 4012 (BAAC Vlaanderen, 2017): Het terrein aan de Bosheiden heeft een middelhoog archeologisch potentieel voor grondsporensites. De geplande werken vormden echter nauwelijks een bedreiging voor de bodem, waardoor het terrein werd vrijgegeven.<sup>19</sup>
- ID 14 026 (Hembyse, 2020): In 2020 werden landschappelijke boringen uitgevoerd op een terrein aan de Vlaschaard. Het terrein bleek sterk verstoord te zijn en werd vrijgegeven.<sup>20</sup>
- ID 21 469 (Bart Bot, 2022): Het terrein aan de Oude Brusselse Weg te Melle ligt landschappelijk gezien gunstig voor jager-verzamelaars. Controleboringen toonden echter aan dat de bovengrond afgetopt was, waardoor dergelijke site waarschijnlijk niet bewaard zijn gebleven.

<sup>13</sup> Jennes 2017.

<sup>14</sup> De Smaele & Pieters 2022. Voorafgaande archeologienota ID 20 569.

<sup>15</sup> Bot 2023.

<sup>16</sup> Van Der Dooren e.a. 2024.

<sup>17</sup> Reyns 2024.

<sup>18</sup> Reyns 2024.

<sup>19</sup> De Witte 2017.

<sup>20</sup> De Smaele & Pieters 2020.

Voor grondsporensites was er wel nog potentieel en een vervolgonderzoek in de vorm van proefsleuven is dan ook noodzakelijk.<sup>21</sup>

- ID 22 295 (Ruben Willaert, 2022): Voor de herinrichting van de begraafplaats van Heusden was een archeologienota noodzakelijk. Het onderzoek toonde aan dat het terrein een archeologisch potentieel heeft. De geplande werken zijn echter zeer beperkt en versnipperd, waardoor verder archeologisch onderzoek niet zinvol is.<sup>22</sup>
- ID 25 480 (J. Verrijckt, 2023): Dit bureauonderzoek behandelde eveneens een terrein aan de Bosheiden. Er werd een hoog archeologisch potentieel ingeschat voor zowel prehistorische artefactensites als grondsporensites. Aangezien de werken beperkt bleven tot reeds verstoorde zones of enkel een beperkte versnipperde bijkomende impact hadden, werd er geen vervolgonderzoek geadviseerd.<sup>23</sup>
- ID 26 073 (Bart Bot, 2023): Het terrein aan de Brusselsesteenweg heeft dankzij zijn ligging in een gradiëntzone zowel potentieel voor artefacten- als grondsporensites. Landschappelijke boringen toonden evenwel aan dat het terrein sterk verstoord was door de aanleg van de Ringvaart. Er werd bijgevolg geen verder onderzoek geadviseerd.<sup>24</sup>
- ID 27 662 (Pertinax, 2023): Net zoals bij het vorige terrein, heeft dit plangebied dankzij zijn ligging een potentieel voor zowel artefacten- als grondsporensites. De geplande werken vormden echter geen bedreiging voor een eventuele site, waardoor verder onderzoek niet noodzakelijk was.<sup>25</sup>
- ID 29 664 (All Archeo, 2024): Ook dit terrein aan de Spijkersdreef kent een archeologisch potentieel voor grondsporen- en artefactensites. Er werd een vooronderzoek geadviseerd, bestaande uit een steentijdtraject en proefsleuven.<sup>26</sup>

---

<sup>21</sup> Bot 2022.

<sup>22</sup> Van Goidsenhoven 2022.

<sup>23</sup> Vromans & Verrijckt 2023.

<sup>24</sup> Bot & Genbrugge 2023.

<sup>25</sup> De Nutte, 2023.

<sup>26</sup> Reyns 2025.

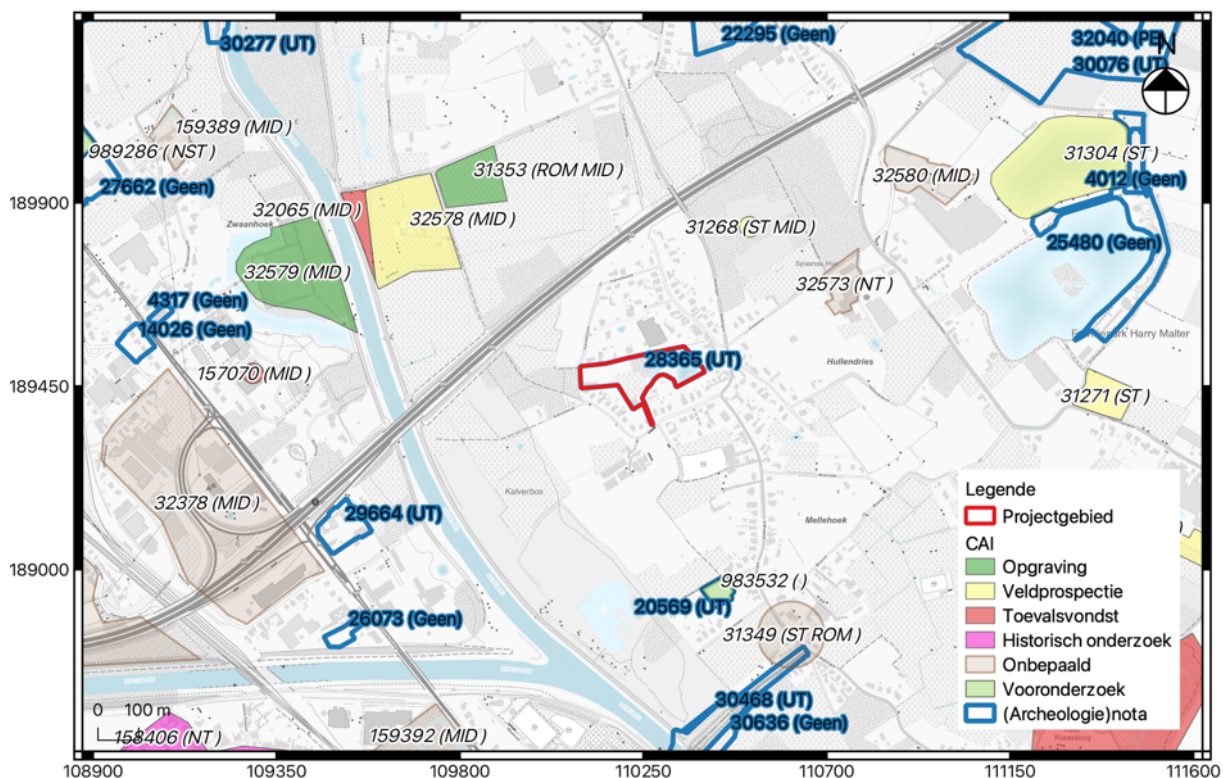


Fig. 1.28: Uittreksel uit de CAI met situering van het projectgebied.

#### 1.2.4 Datering en interpretatie van het onderzochte gebied

Het projectgebied ligt in een omgeving die archeologisch nog niet zo goed gekend is. De opgravingen beperkten zich tot de gekende site van het Cisterciënzerklooster. De aanwezigheid van een klooster met pachthoeves doet echter wel vermoeden dat er ook in de omgeving bewoning moet zijn geweest. Dat er meerdere sites met walgracht gekend zijn lijkt dit gegeven te bevestigen. Er lijkt dus wel een zeker potentieel te zijn voor sites uit de middeleeuwen en de vroege nieuwe tijd. Wat de Romeinse tijd betreft is er veel onduidelijkheid. In de omgeving werd wel al Romeins aardewerk gevonden, maar dit als prospectievondst en nog niet in verband met een archeologische site. Voor de metaaltijden zijn er zelfs in de onmiddellijke omgeving van het plangebied geen gegevens gekend. Toch kan de aanwezigheid van sites uit de metaaltijden of Romeinse periode zeker niet uitgesloten worden. Mogelijk zijn deze tot op heden gewoon nog niet ontdekt. Er is de afgelopen decennia veel gebouwd rond het projectgebied, maar dit gebeurde steeds zonder archeologische opvolging. Vanaf de 18<sup>de</sup> eeuw lijkt het archeologisch potentieel wel lager te liggen. Historische kaarten tonen een projectgebied dat in gebruik was als bos of akker. Er is langs de wegen wel bebouwing aanwezig, dus mogelijk vonden er wel off-site activiteiten plaats op het terrein.

Landschappelijk gezien ligt het terrein ook interessant voor de aanwezigheid van jager-verzamelaars. Het plangebied bevindt zich aan de rand van de Scheldevallei, op iets hoger gelegen en drogere gronden. Dergelijke gradiëntzones in het landschap hebben steeds een sterke aantrekkingskracht

uitgeoefend op de mens. De vraag is enkel in welke mate de bodem voldoende bewaard is voor een goede in situ bewaring van artefactensites. Dergelijke sites danken namelijk het grootste deel van hun wetenschappelijke waarde aan de in situ positie van de artefacten. De bodemkaart karteert geen afdekkende pakketten (zogenaamde ..m-gronden) of podzolen, die wijzen op een goede bodembewaring. Enkel verder onderzoek zal hierover uitsluitsel kunnen geven.

In de 20<sup>ste</sup> eeuw is er wel redelijk wat antropogene invloed op het terrein uitgeoefend. Er werden grote vijvers gegraven en delen van het terrein werden bebouwd. Het is niet gekend hoe diep de vijvers zijn, maar vermits deze behouden blijven binnen de verkaveling kan hier toch geen onderzoek plaatsvinden. Van de bebouwing is niet geweten of deze onderkelderd was.

### 1.2.5 Synthese

*Kan de hoogstwaarschijnlijke afwezigheid van een archeologische site afdoende gestaafd worden?*

De hoogstwaarschijnlijke afwezigheid van een archeologische site kan op dit moment niet afdoende gestaafd worden.

*Zijn er archeologisch relevante sites aanwezig?*

Het is op dit moment niet mogelijk om de aan- of afwezigheid van een archeologische site te bevestigen.

*Wat is het wetenschappelijk potentieel van de aanwezige sites?*

De omgeving is op dit moment archeologisch gezien nog niet zo goed gekend. Onderzoek bleef beperkt tot gekende sites, zoals de Cisterciënzerabdij of sites met walgracht, of veldprospectie. Verder onderzoek zal hoe dan ook bijdragen aan een beter begrip van Heusden en omgeving.

*Moeten er bijkomende maatregelen genomen worden omwille van eventuele aanwezige sites?*

Niet van toepassing.

*Maak een plan van aanpak op voor een eventueel vervolgonderzoek.*

Zie hoofdstuk 2.

*Kunnen maatregelen voorgesteld worden voor een eventueel behoud in situ van een aanwezige archeologische site? Hoe kunnen deze maatregelen afgedwongen en gecontroleerd worden?*

De geplande werken voorzien in het verkavelen van het projectgebied. Behoud in situ behoort binnen het huidige project niet tot de mogelijkheden.

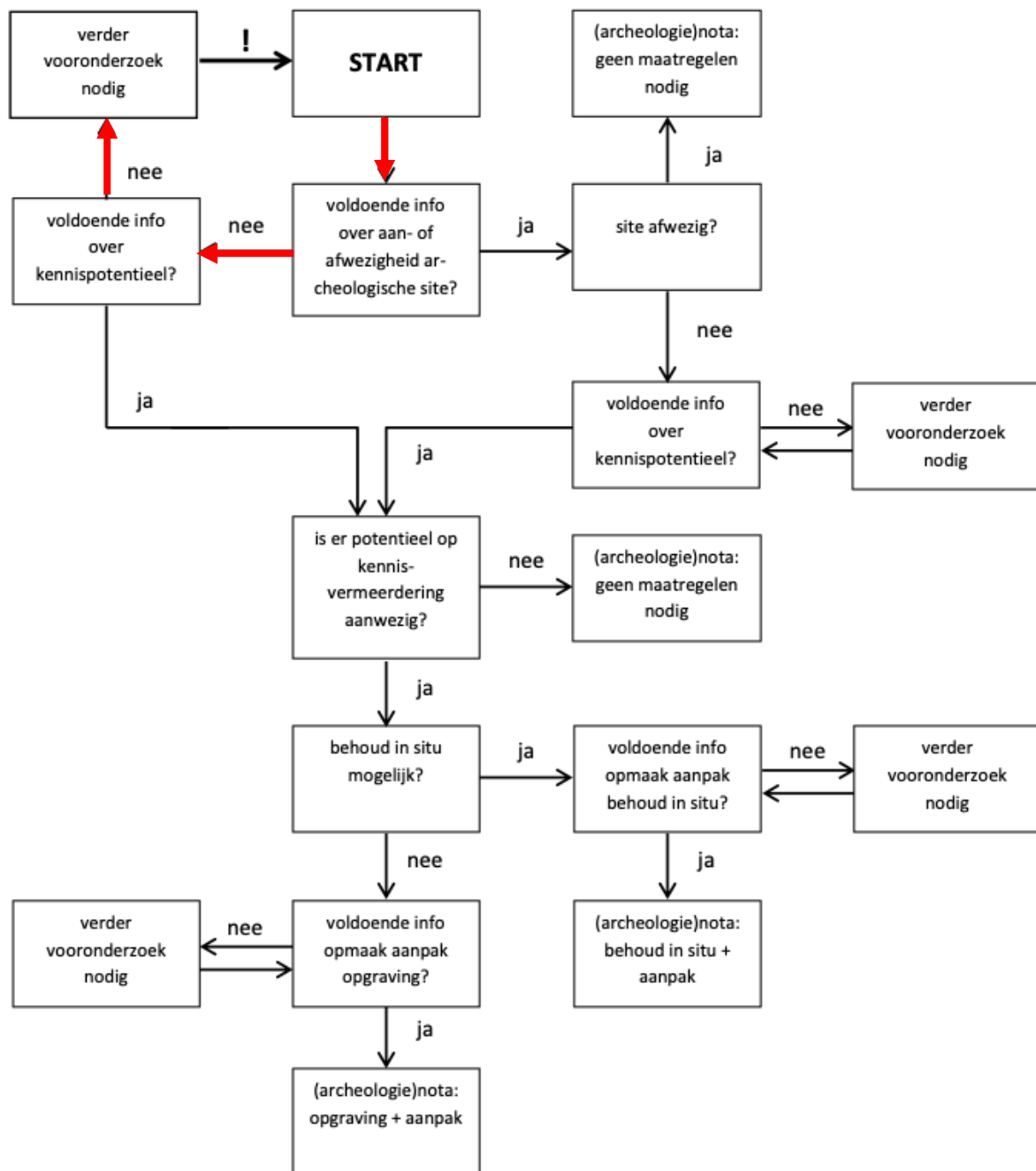


Fig. 1.29: Procesverloop gevisualiseerd binnen de beslissingsboom bij de afweging over de noodzaak tot verder archeologisch onderzoek.<sup>27</sup>

<sup>27</sup> Code Goede Praktijk 4.0, hoofdstuk 5.2.

---

## **Bibliografie**

### **Literatuur**

- Bot B. & Genbrugge S. 2023: Archeologienota Melle Brusselsesteenweg 17A-172B, Ledeborg.
- Bot B. 2022: Archeologienota Melle Oude Brusselse Weg, Ledeborg.
- Bot B. 2023: Oude Brusselse Weg fase 1 (Melle, Oost-Vlaanderen), Ledeborg.
- De Baets A. 1975: 'Opgravingen Abdij van Nieuwenbos-Heusden', in Tijdschrift 'De Gonde', p.71-72.
- De Nutte G. 2023: Brusselsesteenweg te Melle, Lanklaar.
- De Smaele B. & Pieters H. 2020: Melle – Vlaschaard 3-5, Gent.
- De Smaele B. & Pieters H. 2022: Heusden, Weiderede 3, Gent.
- De Witte A. 2017: Archeologienota met beperkte samenstelling Destelbergen – Bosheidestraat, Gent.
- Haecon & De Moor G. 2000: Toelichting bij de Quartairgeologische kaart. Kaartblad 22 Gent, Brussel.
- Jennes N. 2017: Brusselsesteenweg 157, Melle, Geel.
- Reyns N. 2024: Destelbergen – Charles Lebonstraat, Bornem.
- Reyns N. 2024: Melle – Spijkersdreef, Bornem.
- Reyns N. 2025: Heusen (Destelbergen) – Nederbroek, Bornem.
- S.n. 1973: 'De noodopgraving', in Tijdschrift 'De Gonde', p. 29-32.
- Van Der Dooren L., Pawelczak P., Schynkel E. & Krug E. 2025: Archeologienota. Melle, Ontpoldering, Bassevelde.
- Van Goidsenhoven W. 2022: Begraafplaats (Destelbergen, Oost-Vlaanderen), Sint-Michiels-Brugge.
- Van Roy J. 2023: Archeologienota: De geplande verkaveling aan de Kalverbosstraat te Heusden (gem. Destelbergen), Tienen.
- Vromans A. & Verrijckt J. 2023: Archeologienota Destelbergen Bosheidestraat 15, Beerse.

### **Websites**

[https://erfgoedbanklandvanrode.be/sites/landvanrode.colibreo.com/files/ca\\_object\\_representation\\_s\\_media\\_1084\\_large.jpg](https://erfgoedbanklandvanrode.be/sites/landvanrode.colibreo.com/files/ca_object_representation_s_media_1084_large.jpg)

<https://inventaris.onroenderfgoed.be/>

<https://inventaris.onroenderfgoed.be/erfgoedobjecten/35760>

<https://inventaris.onroenderfgoed.be/erfgoedobjecten/35918>

<https://inventaris.onroenderfgoed.be/themas/14202>

<https://onderzoeksbalans.onroenderfgoed.be/onderzoeksbalans/archeologie>

<https://www.landvanrode.be/melle.htm>

[www.agiv.be](http://www.agiv.be)

[www.dov.vlaanderen.be](http://www.dov.vlaanderen.be)

[www.geopunt.be](http://www.geopunt.be)